

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
historia vid Fjällskolan i Göteborgs kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Fjällskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i historia under våren 2015. Granskningen vid Fjällskolan i Göteborgs kommun ingår i detta projekt.

Fjällskolan besöktes den 18–21 maj, 2015. Ansvariga inspektörer har Anders Nylander och Ingrid Essegård varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen i historia genomförs i totalt 20 kommunala skolor och 7 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Fjällskolan

Fjällskolan är en kommunal grundskola belägen i stadsdelen Majorna-Linné i Göteborgs kommun. Verksamheten omfattar årskurserna 1–9 samt förskoleklass och fritidshem. Verksamheten leds av en rektor. Vid tiden för granskningen har skolan 482 elever, varav 233 elever i årskurserna 7–9. Inför höstterminen 2015 planeras en flyttning av årskurserna 7–9 till Nordhemsskolan i samma stadsdel.

Skolans lärare är organiserade i tre arbetslag, ett för förskoleklassen och årskurs 1–2, ett för årskurserna 3–6 och ett för årskurserna 7–9. Det finns fyra lärare som undervisar i historia i årskurserna 7–9. Dessa utgör ämneslaget för lärare i samhällsorienterande ämnen (SO). Eleverna får 77 undervisningstimmar i

historia i årskurserna 7–9. Undervisningstiden i SO fördelas i längre block, så att ett ämne i taget ges all undervisningstid. Enstaka ämnesövergripande studier förekommer mellan historia och andra ämnen, till exempel genom samarbete med engelska och svenska.

Enligt nationell statistik nådde 96 procent av eleverna i årskurs 9 minst E som slutbetyg i ämnet historia läsåret 2013/2014. Våren 2014 skrev eleverna i årskurs 9 nationellt prov i historia. Enligt skolans egen resultatsammanställning deltog 81 procent av eleverna och av dessa nådde 87 procent minst betyget E på provet.

Resultat

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att använda en historisk referensram?

Här bedöms om undervisningen innehåller historiska kunskaper som anspelar på uppfattningar om dåtiden – uppfattningar som delas av många och som man i olika sammanhang förväntas känna till. Vidare bedöms om undervisningen innehåller kunskaper om historiska sammanhang som har lett fram till nuet. Kunskaper om historiska sammanhang kan öka elevernas förståelse för att samhället förändras av en mängd olika orsaker och att det påverkar förutsättningarna för eleverna själva och för deras omgivning. Erfarenheter från hela världen måste ingå i den historiska referensramen. Här bedöms även om undervisningen ger en kronologisk överblick. En grundläggande förståelse för kronologin i olika skeenden är en förutsättning för att kunna resonera om orsaker till, och konsekvenser av, förändringar i samhället.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp kring en historisk referensram. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring en historisk referensram.

Kunskaper om historia

Av intervjuer med lärare och insända dokument till Skolinspektionen framgår att planeringen i första hand är fokuserad på kunskaper om tidsperioder, händelser och personer i det förflutna samt på kunskaper om orsaker och konsekvenser. Under de observerade lektionerna behandlar undervisningen tidiga flodkulturer, första och andra världskriget, mellankrigstiden, tiden efter kriget, Kalla kriget och USA:s historia. Exempelvis lyfts orsaker till och konsekvenser av kriget samt judeförföljelserna fram. Historiska personer som nämns under observationerna är till exempel Hitler, Stalin, Vidkun Quisling, George

Marshall och Martin Luther King. Efter en av lektionerna berättar läraren att hen tagit upp orsaker till samhällsförändringar, till exempel modernismen, synen på människan och på mekanikens framsteg och gjort kopplingar till industrialismen.

Av elevintervjuer framgår att de uppfattar kunskaper om historiska händelser och personer som centrala för ämnets karaktär och syfte. Några av de intervjuade eleverna kan även beskriva att man ska lära av historien, att man inte ska göra om samma misstag som man gjort tidigare och att man ska kunna redogöra för orsaker och konsekvenser.

Historiska sammanhang

Av observerade lektioner framgår att undervisningen berör samband från historisk tid till senare tid genom att läraren lyfter fram händelser från historien och ger exempel på vad konsekvenserna blivit. Under en av de observerade lektionerna resonerar läraren om freden i Versailles som leder till ekonomisk katastrof i Tyskland, som i sin tur möjliggör nazismens framväxt, som till sist utmynnar i andra världskriget. Under en annan observerad lektion får eleverna till uppgift att jämföra två forntida högkulturer; Mesopotamien och Egypten.

Lärarna uppger vid intervju att de lägger stor vikt vid att eleverna ska förstå de historiska sammanhangen, orsakssambanden och tidsandan som var. En av lärarna uttrycker att historia är ett effektivt bildningsämne för att förstå sin samtid. En annan lärare uppger att hen brukar ta upp händelser på nyheterna för att eleverna ska se samband mellan dåtid och nutid. Flertalet intervjuade elever uppger att de arbetat med att se orsaker till och konsekvenser av olika händelser, till exempel franska revolutionen och första världskriget.

Kronologisk överblick

Lektionsobservationer och intervjuer med lärare och elever samt insänt material visar att undervisningen innehåller en del jämförelser mellan nutiden och den historiska händelse eller företeelse som avhandlas under lektionerna. Exempelvis behandlas USA:s historia, där undervisningen tar upp de svartas situation, från slaveriets tid på 1700-talet, därefter medborgarrättsrörelsen på 1960-talet och till nutid då landet har sin första mörkhyade president. Ett annat exempel är efterkrigstidens utveckling med uppdelningen av Europa, Marshallplanen, Kalla kriget, kärnvapenhotet, försvarsallianserna och tillkomsten av Förenta Nationerna och Europeiska Unionen.

Lärare uppger vid intervjuer att historia är ett viktigt ämne för att förstå sin samtid, och lära sig av saker som hänt tidigare. En lärare berättar att när man studerat den grekiska och romerska antiken så har eleverna jämfört de

civilisationerna med hur Göteborg ser ut idag och hittat flera likheter. Vid intervjuer uppger några av eleverna som exempel på utvecklingslinjer att de arbetat med barnens historia och förföljelserna av judar. Dock observerar skolinspektörerna inte något tillfälle då eleverna får arbeta med tänkbara fortsättningar på utvecklingslinjer och motivera sina resonemang med underbyggda hänvisningar till det förflutna och nuet, vilket även bekräftas vid elev- och lärarintervjuer.

Användning av historiska begrepp kopplat till historisk referensram

Lektionsobservationer och insänd dokumentation visar att historiska begrepp kopplade till historisk referensram förekommer i riklig omfattning. Till exempel nämns begreppen *diktatur*, *demokrati*, *högkultur*, *Förintelsen*, *Gulag*, *mellankrigstiden*, *efterkrigstiden* och *kalla kriget*. Elever uppger vid intervjuer att de ska lära sig centrala begrepp och att lärarna tagit upp begrepp som *imperialism*, *nationalism*, *socialism*, *orsak*, *konsekvens* och *förklaring*. Vissa övergripande begrepp, som exempelvis *kontinuitet* och *förändring* används emellertid inte, enligt vad som framkommer i granskningen.

Av elev- och lärarintervjuer framgår att arbetet med historiska begrepp varierar mellan olika lärare. Någon lärare gör en ordlista med begrepp som finns med på en skriftlig planering som senare läggs ut på lärplattformen. Ibland skriver läraren upp begrepp på tavlan eller så finns begrepp i läroboken. Lärarna är överens om att de historiska begreppen är viktiga för att förstå den tidsepok man behandlar och för att kunna föra resonemang och orientera sig i tiden.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till historisk referensram

Lektionsobservationer visar i de flesta fall att lärarna stödjer elevernas lärande genom tydliga beskrivningar, förklaringar och sammanfattningar kring en historisk referensram. Hur skriftliga instruktioner för eleverna ser ut varierar mellan lärarna. I vissa anges syfte, centralt innehåll, och kunskapskrav. I andra instruktioner ingår en tidsplanering, en arbetsgång och vad läraren kommer att bedöma. En tredje variant är en rubrik med en uppgiftsformulering, till exempel *Första världskriget* och därinunder delområden som *nationalism*, *industrialisering*, *förskjutning av makt* med flera.

Under lektionsobservationer kan inspektörerna konstatera att lärarna är aktiva; de går runt bland eleverna och uppmuntrar dem att fråga ifall något är oklart. Under en av observationerna gör läraren en inspelning av sin egen föreläsning som läraren lägger ut på lärplattformen. Elever uppger vid intervjuer att lärarna är bra på att förklara, att de är tydliga och att man förstår vad man ska göra.

Diskussion och reflektion kopplat till historisk referensram

Av intervjuer med lärare och elever framkommer att eleverna får möjlighet att diskutera och reflektera i ämnet historia nästan varje lektion. Under observerade lektioner förekommer par- eller gruppdiskussioner vid flera tillfällen. Exempelvis får eleverna diskutera varför förintelsen kunde inträffa, varför Sverige inte drogs in i andra världskriget och varför två olika texter beskriver Marshallplanen på olika sätt. Vid flera tillfällen förekommer enskilt arbete där eleverna ska formulera egna tankar, till exempel då eleverna ska skriva ner sina tankar och reflektioner utifrån texter som beskriver rassegregationen och medborgarrättsrörelsen i USA.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i hög grad får skapa samband mellan olika tidsdimensioner, i synnerhet mellan olika perioder i dåtid och mellan dåtid och nutid, genom att använda en historisk referensram.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?

Här bedöms om undervisningen ger en orientering i källkritiska metoder och att eleverna får öva på att ställa frågor till och värdera historiska källor. Den övergripande frågan är hur vi kan veta något om det förflutna. Kursplanen pekar ut såväl skriftliga källor som arkeologiskt material, platser och levande människors berättelser som källor till historisk kunskap. Genom att eleverna får komma i kontakt med historiskt källmaterial kan ämnet bli levande för dem. När de tolkar och värderar källorna arbetar de dessutom som historiker och är med och skriver historia. Elevernas historiemedvetande utvecklas när de lär sig något om det förflutna, samtidigt som de får en insikt i vetenskapliga metoder och kan reflektera över hur deras tolkningar färgas av egna erfarenheter och värderingar. Här bedöms också om undervisningen ger eleverna möjlighet att genom källorna leva sig in i förhållanden och värderingar som rådde förr, det vill säga utveckla historisk empati och föra etiska resonemang om och ifrågasätta handlingar och värderingar under tidigare perioder i historien.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de utifrån en kritisk granskning, tolkning och värdering av källor kan skapa historisk kunskap.

Orientering i källkritiska metoder

Genom lektionsobservationer och elev- och lärarintervjuer framgår att arbetet med källor och källkritik i första hand relateras till en förmåga att vara uppmärksam på källornas trovärdighet, vad syftet är och vem som är upphovsman. Det vill säga att eleverna ska lära sig vara allmänt källkritiska vid informationsanvändning.

Vid en av de observerade lektionerna får eleverna ta del av två texter från olika webbplatser på internet, som beskriver Marshallplanen på olika sätt. Eleverna ska enligt uppgiftsinstruktionen läsa texterna kritiskt, göra en bedömning av deras trovärdighet och ta reda på varifrån de kommer. De ska också försöka skapa sig en egen uppfattning om vad Marshallplanen var och reflektera över varför den beskrivits olika. Vid en annan av de observerade lektionerna visar läraren en film där Martin Luther King håller sitt berömda tal 1963. Efter filmen samtalar läraren med eleverna och förklarar innebörden av ett antal engelska uttryck. Läraren visar också fotografier på autentiska skyltar från USA och Sydafrika som visar hur man separerade svarta och vita människor. Därefter får eleverna tre olika texter som beskriver rassegregationen och medborgarrättsrörelsen i USA. Eleverna ska jämföra texterna, notera skillnader och skriva ner reflektioner kring en kort lista med några ord och begrepp och hela tiden relatera sina funderingar till den amerikanska självständighetsförklaringen. Det förekommer emellertid inget inslag av källkritisk analys under denna lektion.

De intervjuade eleverna uppger att de inte arbetar med historiska källor så ofta, men att de har arbetat med bilder. Några av eleverna nämner som exempel att de fått se filmen med Martin Luther Kings tal. Andra elever uppger att de fått se dokumentärfilmer.

Lärare ger vid lektionsobservationer och i intervjuer exempel på användning av historiska källor i undervisningen i form av texter och bilder. Lärarna uppger att de lär eleverna att se vem avsändaren är, när det är skrivet, vilket syftet kan vara och om källan är tillförlitlig och saklig. De har dock inte tagit fram något gemensamt analysverktyg för eleverna när de arbetar med historiska källor. En av lärarna uppger att hen efter att ha rättat det nationella provet börjat använda centrala källkritiska begrepp i undervisningen. Samma lärare nämner också att hen tar upp frågor som vad en källa är, styrkor och svagheter med olika källor, hur man ska närma sig en text och hur vi kan veta något om det förflutna.

Använda och tolka källor för att utveckla historisk empati

Som ovan beskrivits har eleverna tagit del av Martin Luther Kings tal från Lincoln Memorial, i Washington. I samband med det lyfter läraren frågan om hur de tror att Barack Obama kände sig när han höll sitt eget tal från samma

plats. Eleverna har även fått se fotografier av skyltar som visar rassegregationen i USA och Sydafrika.

En lärare säger vid intervju att hen brukar ta med gamla veckotidningar och visa hur jobbbannonser för pigor såg ut förr och hur förnedrande utomeuropeiska folkslag kunde skildras i reportage. En annan lärare brukar ta upp hur man såg på kvinnor och hur man beskriver andra folkslag i äldre uppslagsverk och jämföra det med hur homosexuella skildras i Ryssland idag. Ytterligare en lärare säger att hen brukar låta eleverna arbeta med konstverk som speglar tidsandan under exempelvis modernismen. Samma lärare nämner att historia är ett viktigt ämne för att förstå tidsandan, hur människor resonerade förr i tiden och hur vissa tankar kunde vara naturliga under en viss tid, till exempel att synen på människan var annorlunda under Förintelsen.

Som tidigare nämnts uppger de intervjuade eleverna att de inte arbetar med historiska källor så ofta. Några av eleverna ger vid intervju exempel på att de fått se dokumentärfilmer för att få insikter om hur människor hade det förr.

Användning av historiska begrepp kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Vid en lektionsobservation nämner läraren en del källkritiska begrepp, till exempel; *källkritik, trovärdighet, tendens, tolkning och kvarleva*, men dessa tydliggörs inte i någon större omfattning för eleverna. Vid samma lektion säger läraren att en källkritisk uppgift finns upplagd inför nästa lektionstillfälle på lärplattformen. Eleverna ska ta sig an ett utdrag ur en sovjetisk bok om landets historia under första världskriget. Läraren nämner begreppen *validitet* och *syfte*. Läraren frågar: *vad är en källa* och svarar själv; *texter, uppgifter, föremål, kvarlevor*. Utöver dessa begrepp nämner läraren vid intervju även begrepp som *primär och sekundär källa, närhet* och *tid*. Av lärarintervjuer framgår att begrepp kopplade till historisk källkritisk analys förekommer i viss grad i undervisningen. Vid intervjuer med eleverna kan de inte ange några specifikt källkritiska historiska begrepp.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Vid en av de observerade lektionerna säger läraren att det finns tre filmer om källkritik inlagda på lärplattformen. Utöver det framkommer det inte vid observerade lektioner eller vid intervjuer med lärare och elever några exempel på hur lärarna förklarar för eleverna vad som är specifikt för en historisk källkritik, till exempel hur frågor som *vad källan kan användas till* och *om den kan säga något om den tid eller det sammanhang då den tillkom* kan göra vissa uppenbart osanna källor värdefulla för att skapa kunskap om det förflutna.

Något gemensamt eller enskilt analysverktyg har inte tagits fram av lärarna när eleverna ska arbeta med historiska källor.

Diskussion och reflektion kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Som tidigare beskrivits får eleverna under en av de observerade lektionerna ta del av två texter som beskriver Marshallplanen. Eleverna ska enligt uppgiftsinstruktionen läsa texterna kritiskt, göra en bedömning av deras trovärdighet och ta reda på varifrån de kommer. Under lektionen arbetar eleverna enskilt eller i par med uppgiften. Vid andra observerade lektioner förekommer ingen diskussion eller reflektion kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera historiska källor utifrån en historievetenskaplig källkritik.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i ganska låg grad får möjlighet att utveckla historisk empati genom ett möte med historiska källor. De får även i låg grad öva på att kritiskt granska, tolka och värdera historiska källor som grund för att skapa historisk kunskap.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?

Här bedöms om undervisningen ger eleverna möjligheter att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Vidare granskas om undervisningen innehåller moment kring hur historia kan användas för olika syften och förståelse för hur historiska berättelser används i samhället och i vardagslivet. Historieskrivningen är inte neutral utan görs utifrån något syfte eller i ett specifikt sammanhang. Historia kan vara ett verktyg både för enskilda individer och för grupper att formulera hur de vill uppfattas och vad de vill göra genom att berätta om det förflutna. Historia kan också användas för att skapa familjesammanhållning eller etablera identiteter baserade på till exempel klass, genus, etnicitet, generation eller nationell tillhörighet. Med kunskaper om detta får eleverna möjlighet att upptäcka och förstå när och hur historia används för att påverka människor i olika sammanhang. Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de och andra använder historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv.

Egen och andras användning av historia

Vid ett par lektionsobservationer kan inspektörerna se enstaka exempel på historieanvändning. Som tidigare beskrivits får eleverna under en av de

observerade lektionerna arbeta med två texter som beskriver Marshallplanen på olika sätt. Texterna är skrivna av personer med olika politisk bakgrund. Eleverna ska ta reda på varifrån texterna kommer, göra en bedömning av deras trovärdighet och reflektera över skillnaden mellan dem. Läraren tydliggör dock inte för eleverna att arbetsområdet berör historieanvändning och i intervju efter lektionen uppger läraren att syftet med lektionen är att låta eleverna sammanställa information från två olika källor och värdera informationen. Under en annan av de observerade lektionerna låter samma lärare eleverna ta del av en film med Martin Luther Kings berömda tal från 1963. Efteråt frågar läraren eleverna hur de tror Barack Obama kände sig när han höll sitt tal från samma plats som King gjorde 50 år tidigare. Läraren lyfter också fram att Martin Luther King i sitt tal både anknyter till Abraham Lincolns tal i samband med avskaffandet av slaveriet 100 år tidigare och till den amerikanska självständighetsförklaringen. Det framgår dock inte att ett syfte med lektionen är att arbeta med historieanvändning och den uppgift som eleverna arbetar med i anslutning till arbetsområdet är heller inte inriktad på detta. I intervju efter lektionen säger läraren att syftet är att fördjupa sig i problematiken kring rasism och i medborgarrättsrörelsens roll samt att dra paralleller mellan olika tidsperioder och därmed ge en kronologisk överblick. Samma lärare berättar i intervju att hen som introduktion till undervisningen om det amerikanska inbördeskriget har använt en rocklåt från 1969, där texten anknyter till kriget. Syftet med detta var enligt läraren att väcka elevernas nyfikenhet med en oväntad ingång till ämnet. En annan lärare har på liknade sätt använt en låt om kung Cheops pyramid i samband med undervisningen om forntida högkulturer. Inte i något av ovanstående exempel uppger läraren att undervisningen också berör hur historia kan användas i olika syften.

Vid lärarintervjuer har lärarna svårt att ge exempel på hur de undervisar om historieanvändning. En lärare uppger att hen i samband med undervisningen i nationalism tar upp att landet använder historien om det egna folket för att stärka den nationella identiteten. En annan lärare uppger att hen vid undervisning om imperialismen tar upp i vilken omfattning olika språk finns spridda över världen, exempelvis att spanska talas i Sydamerika och franska i Tunisien och vilka orsakerna är till det. En tredje lärare nämner, dock utan att koppla det till användning av historia, att hen tar upp vilka spår av antikens Grekland och Rom man kan se i dagens Göteborg.

I intervjuer med elever framgår ett exempel på att läraren i samband med undervisning om nationalism har berört hur fransmännen ser bakåt på sin egen historia som ett starkt folk. Vidare uppger elever att de fått se kartor från förr, hur stater var uppdelade och att Afrika delades upp i stater av de forna koloni-

satörerna genom att man ritade in gränser på kartor med hjälp av linjal. I övrigt har eleverna svårt att ange ifall de fått lära sig något om hur historia kan användas.

Användning av historiska begrepp kopplat till användning av historia

Vid en av de observerade lektionerna som behandlar förföljelsen av judar nämner läraren begreppet *dolkstötslegenden*. Vad begreppet betyder förklaras inte vid lektionstillfället. Utöver det förekommer inga begrepp kopplade till historieanvändning vid de observerade lektionerna. Vid intervju nämner ett par av lärarna begreppen *ideologi* och *identitet*. Intervjuade elever ger inga exempel på begrepp kopplade till historieanvändning.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till användning av historia

Vid ett par av de observerade lektionerna förekommer inslag där undervisningen tangerar historieanvändning. Det är som beskrivits ovan, när undervisningen behandlar Martin Luther Kings tal och vid den lektion som behandlar Marshallplanen. Fokus ligger dock på kunskaper om amerikansk historia respektive efterkrigstiden och läraren tydliggör inte att undervisningen också berör hur man kan använda historia.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att undervisningen innehåller mycket få inslag där eleverna på ett strukturerat sätt får diskutera eller reflektera kring sin egen och andras användning av historia. Av detta följer att undervisningen även innehåller mycket få inslag av aktivt lärarstöd kopplat till detta.

Diskussion och reflektion kopplat till användning av historia

Som framgår ovan får eleverna under ett par av de observerade lektionerna diskutera och reflektera kring frågor som tangerar hur historia används. Dock tydliggörs inte att eleverna ska diskutera specifikt hur historia har använts och används i samhället och vardagslivet. I intervjuer med elever och lärare framkommer inga konkreta exempel på planerad diskussion och reflektion kopplat till användning av historia.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i mycket låg grad får skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv.

Allmändidaktik

En framgångsrik undervisning som leder till att eleverna når goda studieresultat kan inte beskrivas i endimensionella termer. Det är kvaliteten i lärarens kombinerade kunskaper, förmågor och handlingar i varje unik undervisningssituation som skapar förutsättningar för elevers lärande och kunskapsutveckling. Utifrån forskningsöversikten Utmärkt undervisning¹ går det dock att peka ut några specifika kompetenser hos läraren som visat sig ha stor betydelse.

Lektionsobservationer och intervjuer med elever och lärare visar att de undervisande lärarna i hög grad skapar en trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö. Undervisningen är ganska tydlig när det gäller mål, innehåll och struktur. Eleverna bemöts i hög utsträckning med respekt och lärarna skapar en positiv atmosfär. Samtalsklimatet är tillåtande och eleverna organiseras ofta i mindre grupper för att diskutera och reflektera över de moment som undervisningen behandlar. Studiemiljön är mestadels lugn.

Undervisningen har en ganska hög grad av individanpassning, variation och utmaningar för eleverna. Till exempel finns elever som har läromedel skrivna på ett enklare sätt och det finns möjlighet till muntliga examinationer. Under vissa av de observerade lektionerna behöver läraren emellertid i högre grad anpassa undervisningen till eleverna i gruppen för att engagera alla elever i undervisningen. Den individuella återkopplingen under de observerade lektionerna är riklig. Lärarna går runt bland eleverna, följer upp att de har förstått vad de ska göra och hjälper dem att komma framåt i studierna. Utöver det observeras ett inslag av gemensam uppföljning med hjälp av ett IT-baserat program.

Syfte och frågeställningar

Flera historiedidaktiska studier pekar på att det finns brister i undervisningen och i elevernas färdigheter när det gäller att skapa sammanhang mellan tidsdimensionerna dåtid, nutid och framtid när de olika förmågorna i ämnet historia behandlas. Detta är en viktig aspekt av det som handlar om historieämnets syfte – att utveckla elevernas historiemedvetande, och därför en central kvalitetsaspekt av undervisning i historia i grundskolan. Granskningens syfte är med bakgrund i detta att granska om undervisningen i historia i grundskolan

¹ Håkansson, Jan & Sundberg, Daniel (2012). *Utmärkt undervisning: framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. 1. utg. Stockholm: Natur & Kultur

utformas så att eleverna får möjlighet att skapa förmågespecifika samband mellan tidsdimensioner, det vill säga knyta samman olika tidsdimensioner, till exempel dåtid till nutid och framtid, när de använder en historisk referensram, arbetar med källor, reflekterar över historieanvändning och använder historiska begrepp.

För att uppfylla syftet ska följande frågeställningar besvaras:

1. Innehåller undervisningen moment och uppgifter där eleverna får skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att:

- a) använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer?
- b) kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?
- c) reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?
- d) använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används?

2. Får eleverna stöd i historieundervisningen generellt, och i synnerhet för att skapa samband mellan olika tidsdimensioner, genom att de får:

- a) ett aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar?
- b) diskutera och reflektera?

Frågeställning 1a–1d fokuserar på *vad* historieundervisningen innehåller, och bygger på kursplanens uppfattning om att de fyra förmågorna historisk referensram, källhantering, historieanvändning och historiska begrepp tillsammans utvecklar elevernas historiemedvetande.

Frågeställningarna 2a–2b fokuserar på *hur* historieundervisningen genomförs och knyter an till Skolinspektionens modell för undervisningsgranskning. Fråga 2a tar fasta på om läraren är tydlig och konkret när det gäller att beskriva och förklara olika saker för eleverna, i synnerhet vad det innebär att knyta ihop olika tidsperioder genom förmågorna. Fråga 2b tar fasta på om eleverna får ge uttryck för och utbyta tankar och resonemang – enskilt eller i grupp med andra elever och läraren. Det ska framhållas att frågorna 2a och 2b även avser historieundervisningen generellt, det vill säga även i de fall eleverna *inte* får skapa tidssamband genom förmågorna.

Metod och material

I Skolinspektionens modell för granskning av undervisning ingår olika data-insamlingsmetoder: intervjuer, dokumentstudier, statistik, observationer och enkäter. De underlag som samlats in inför och under Skolinspektionens besök på skolan analyseras sedan av de inspektörer som genomfört besöket varpå dessa redovisar sina bedömningar av i vilken grad undervisningen i historia lever upp till kursplanens krav i ett beslut och i denna rapport.

Rapporten är disponerad utifrån de tre inledande ämnesspecifika förmågor som beskrivs kursplanen. Förmågan att använda adekvata begrepp i relation till de tre inledande förmågorna behandlas i respektive delavsnitt. För att eleverna ska kunna utveckla en historisk referensram och förståelse för hur historia skapas och används behöver de tillgång till ett ämnesspråk. Begreppen är verktyg som kan användas genomgående i all undervisning och bidra till fördjupad förståelse för ämnets centrala frågeställningar. I kursplanen finns två typer av begrepp, *tidsrelaterade begrepp* som knyter an till epoker eller specifika tidsperioder och *övergripande begrepp* som fungerar som analysverktyg genom att de belyser grundläggande historiska frågeställningar som är relevanta för de tidsperioder man studerar.